



Práce na obnově nárožního komplexu budov byly zahájeny na jaře roku 2015. Protože se podařilo zajistit financování akce jako celku, mohly se sloučit dvě původně zvažované etapy.

PRAŽSKÁ STÍNADLA získala novou tvář

Dům U Voříkovských na Starém Městě pražském prošel vzorovou památkovou obnovou. Předcházely jí archeologické, stavebně historické a restaurátorské průzkumy, přesto nebyla nouze o překvapení. V budově je nyní mimo jiné ústřední knihovna NPÚ, přednáškový sál a badatelna.



Pohled do dvora

ZÁKLADNÍ ÚDAJE O STAVBĚ

Investor: Národní památkový ústav, Praha
Záchranný archeologický výzkum: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze, odbor archeologie. Probíhal od května 2015 do února 2017 formou plošného terénního odkryvu, průběžně dokumentace terénních situací a odborného dohledu v průběhu stavby. V rámci výzkumu byly zjištěny archeologické nálezy a situace dokládající kontinuální osídlení místa od raného středověku do současnosti. V rámci výzkumu byla dokumentována především sídlištní souvrství s objekty a pozůstatky zaniklé historické zástavby.
Stavebně historický průzkum: Národní památkový ústav, generální ředitelství, oddělení výzkumu a průzkumů ve spolupráci s Akademií věd ČR
Stavebně technický průzkum: Kloknerův ústav ČVUT Praha
Architektonická studie: Masák&Partner s.r.o.
Projekt: Metroprojekt Praha a.s.
Dodavatel: firma Konsit, a.s.
Technický dozor a BOZP: STIS stavební a inženýrská společnost, s.r.o.

První písemná zmínka o domě v sousedství kostela sv. Anny se objevuje už na začátku 14. století. Později se stal prosperujícím pivovarem, v 18. století jej vlastnila rodina Voříkovských, která se zařadila mezi elitu města – Jan Bohuslav Voříkovský z Kunratic byl v letech 1700 až 1723 primátorem Prahy.

Při záchraně této kulturní památky restaurátoři objevili nástěnné barokní malby, další chloubou jsou trémové stropy. V interiéru se mění výšky podlah i jejich materiály, liší se dveřní křídla zavěšená v nejrůznějších kamenných ostěních či ozdobných dřevěných zárubních, různé jsou klenby či provedení stropů. S respektem k různým vrstvám této pestré skladby byly v některých místnostech odhaleny a restaurovány některé z nalezených architektonických či uměleckých prvků, jiné byly po průzkumu a dokumentaci ponechány pod omítkami.

ZMĚNY PROJEKTU BĚHEM REALIZACE

Práce na obnově nárožního komplexu budov byly zahájeny na jaře roku 2015. Protože se podařilo zajistit financování akce jako celku, mohly se sloučit dvě původně zvažované etapy: přineslo to nejen úspory, ale také výhodu návaznosti prací. Realizace započala inventarizací stávajících

prvků, jejich označením a roztříděním tak, aby se historicky cenné kusy po opravě a restaurování mohly opět využít. Současně byly zahájeny bourací práce. Průzkum historie objektu se tím posunul do nové fáze – odkrývaly se konstrukce jednotlivých domů, takže bylo možno zjistit celý rozsah jejich poškození. Nejvíce postižené byly jako obvykle zhlaví trámů stropů, pozednice a části krovů. Z pohledu mykoložky byl pokladem nález zamoření jedné ze stropních konstrukcí, kde houba, ve snaze nalézt dalšího hostitele, prorůstala mocným zdídem do vedlejší místnosti. Detailní snímky dřevěných částí i zásypu stropu se pro

svou ukázkovou charakteristiku staly součástí sbírky vzorových příkladů výskytu dřevomorky. (Ani investor, ani dodavatel toto nadšení nesdíleli.)

Tam, kde to bylo vyhodnoceno jako technicky a provozně možné, se upřednostnil ohled na památkovou ochranu a citlivý přístup k provedení rekonstrukce. V některých místech vzaly za své původní představy o umístění podlahových krabic, osvětlovacích těles a rozvodů médií. Bylo třeba zpracovat variantní řešení, aby se uživatelský komfort změnou narušil co možná nejméně a hodnotné prvky byly ušetřeny invazivních zásahů.



Obnovené průčelí do ulice

HOVOŘÍME S MANAŽEREM STAVBY JIŘÍM SOCHOREM Z NÁRODNÍHO PAMÁTKOVÉHO ÚSTAVU

● Byla obnova této historické památky náročnější, než se původně předpokládalo?

Ze stavebně technického hlediska byl dům vlastně docela v pořádku, ale působil neutěšeně, byl zanedbaný a vybydlený. Samozřejmě chyběla údržba, takže tam zatékalo, ve stropích a ve stěnách byla vlhkost. Ale ve sklepích ne, i když byl areál zasažen povodní. To nás hodně překvapilo.

Průzkumy nikdy nejsou zcela přesné, protože bychom museli odhalit všechny konstrukce, a to už jsou vlastně stavební práce. Takže až později jsme zjistili, že historický strop nad knihovnou zničila dřevomorka. Musel být zcela nahrazen, ale vytvořili jsme ho podle původního vzoru. Trámy na dalších stropích mají protězy. Dřevokazné škůdce v malovaných fošnách v podkroví jsme hubili například mikrovlnnou technologií.

Podlahy v některých místnostech byly zničené, ale jiné velké problémy a překvapení nás nečekaly. Na každé stavbě se objeví více práce, v tomto případě tvořily v celkovém objemu pouze šest procent nárůstu ceny, to je podle mých zkušeností v případě rekonstrukce památky úspěch. Podařilo se nám to díky kvalitnímu projektu a řízení stavby, měli jsme i velmi dobrou spolupráci s odborníky v oblasti památkové péče.

● Objevili jste také nástěnné malby, malované trémové stropy a gotické sedilé, což jsou kamenné lavice u oken, jak je známe například z Domu U Kamenného zvonu.

A také gotický komín ve štítové zdi. V deseti, možná i patnácti místnostech jsme našli původní výmalby, jejich re-

staurování by však bylo poměrně drahé. Proto jsme se dohodli, které malby stojí za to, abychom je odhalili, v jiných místnostech jsou zafixované a překryté omítkou a bílou barvou. Přenechali jsme je tak dalším generacím. Jako nejcennější jsme určili barokní a rokokové malby,

dochovaly se například fragmenty dvou scén ročních období. Teprve až když byly restaurátorské práce dokončeny, přišla se na ně podívat Pavla Savická, která se na výtvarné umění z tohoto období specializuje, a zjistila, že mají blízko ke grafikám Johannese Esaise Nilsona. Kdyby



V některých místnostech byly odhaleny a restaurovány architektonické a umělecké prvky, jiné byly po průzkumu a dokumentaci ponechány pod omítkami



V interiéru se mění výšky podlah i jejich materiály, liší se dveřní křídla zavěšená v nejrůznějších kamenných ostěních či ozdobných dřevěných zárubních, různé jsou klenby či provedení stropů

Z HISTORIE DOMU U VOŘÍKOVSKÝCH

Dům čp. 219/5 na Starém Městě v Praze vznikl spojováním, rozšiřováním a úpravami několika středověkých objektů. Zaujímá velkou parcelu na nároží ulic Liliová a Zlatá, kde v raném středověku vedla jedna z větví cesty od brodu u kostela sv. Valentína k Vyšehradu. V místě gotického kostela svatě Anny stála rotunda sv. Vavřince, následně doplněná o templářskou komendu. Kolem nich se soustředily velmožské dvorce; jedním z nich byl zřejmě i předchůdce našeho domu. Později byl význam lokality potvrzen založením kláštera dominikánek a zahájením stavby konventu a kostela sv. Anny. V té době stál v západní části parcely menší dům s kamenným přízemím, který v roce 1329 Perchta z Dubé odkázala dominikánkám. Sestry v novém patře z cihelného zdiva zřídily sál, který byl nejspíše dřevěným můstkem spojen s dosud dochovaným (dnes zazděným) portálem v jižní stěně kostela sv. Anny. Dominikánky dům prodaly na počátku 15. století. Na místě severního křídla

dnešního objektu mezitím postupně vznikaly další prostory se sály s křby a rozměrnými okny. Při průzkumu se našla i místnost s roubenou výdřevou, která zlepšovala tepelné podmínky interiéru. Jednotlivé domy lze dodnes odlišit podle použitých rozdílných stavebních materiálů, různých tvarů oken a nestejně úrovně podlaží. Po husitských válkách vznikl v místě jižního křídla domu pivovar. Prosperující podnikání doprovázelo rozšiřování stavby – starší domy se slučovaly a na volných plochách rostly nové. Členitý organismus areálu propojovaly chodby a pavlače. Úroveň bydlení dokládá zejména nárožní objekt, opatřený na počátku 17. století novým krovem s pozoruhodným uspořádáním obytné vestavby s malovanými trámovými záklopovými stropy. V 18. století byly upraveny krovy, které sloužily ke skladování materiálu či výrobků a zboží pro obchod (v severním křídle se zachoval jeřáb s výsuvným ramenem a kladkou pro lano s hákem). V patře východní-

se s malbami mohla seznámit před jejich restaurováním, postupovali bychom podle těchto vzorů.

V posledním patře pod střechou jsme objevili malované stropní trámy, které byly překryty podhledem. Bylo jich 400, všechny jsme vyndali, zdokumentovali. Jsou zakonzervované, ale zatím skryté. Jiné malované trámy jsou v některých kancelářích v prvním a druhém patře.

Gotický komín i s celou původní částí štítové stěny je ukryt za přístavbou pod zvýšenou střechou. Dnes nepoznáte, že měl jinou polohu, je uprostřed půdy, protože dům byl později přistavěn. U odborné veřejnosti zavládlo nadšení, že máme v Praze tento ojedinělý prvek, bere se to jako důkaz, že sem přišli řemeslníci z Francie. Byl to vlastně módní výstřelek. Obecně byl systém vytápění uprostřed objektu tak, aby se teplo využilo co nejhospodárněji. Umístění komínu na fasádu znamenalo prezentaci bohatství majitele, proto je náleží takového uspořádání ve střední Evropě vzácný. Abychom ho přesně zdokumentovali, použili jsme trojrozměrnou fotogrammetrii včetně laserového skenování.

● Aby se teplo z ohniště dobře zužitkovalo, jistě měly stavby promyšlené systémy rozvodů tepla?

Většinou měly topeniště, ta jsme našli i tady. Ohniště bylo v rohu na zemi a mělo vývody do ostatních místností,

ho a severního křídla vznikly obytné a reprezentativní místnosti s klenbami a stropy se štukovou výzdobou a malbami. Rozkvět v této době zažíval i pivovar. Druhá polovina 19. století přinesla proměnu fasády průčelí do Liliové ulice v historizujícím stylu a postupný zánik pivovarnického provozu. Jižní křídlo bylo upravováno na nájemní byty, obchody a sklady. Po vzniku Československé republiky se většina obytných místností přeměnila na kanceláře, v přízemí vznikly drobné řemeslnické provozovny. Po roce 1948 přešel dům pod správu státu. Suterény a přízemí sloužily jako úložné prostory Národní knihovny, v horních podlažích se nacházely byty pro zaměstnance. O dům nikdo řádně nepečoval, poškodily ho také utilitární úpravy. Národní památkový ústav o něj převzal péči v roce 2005, a po přípravě projektu zahájil na jaře 2015 komplexní obnovu a adaptaci památky, na niž získal od Ministerstva kultury ČR dotaci 148 milionů korun.



Přednáškový sál



Badatelna

keré se tak vyhřívaly společně. Komín byl až za průduchy, nesmělo to čoudit... – bylo to chytré řešení.

● Provedení omítek je velmi pěkné. Drželi jste se při jejich přípravě starých receptur?

Těch vrstev tu bylo tolik, že bylo dost obtížné určit výchozí stav. Šli jsme tedy do první nejsoudržnější, kterou jsme opravili. Tam, kde byly více poškozené, se doplnily na vrstvu, která byla napůl soudržná. Původní receptury byly u omítek dodrženy při restaurátorských pracích na nejhodnotnějších částech stavby, na ostatních plochách jsme použili vápenné omítky a nátěry.

● Když jste připravovali projekt, určitě jste se zabývali tím, jak bude stavba sloužit.

Původně jsme předpokládali, že by tu mohlo být sídlo vedení včetně generálního ředitele NPÚ. Z technických a organizačních důvodů se od toho upustilo, ale kanceláře tu jsou, využívají především sekce památkové péče GR. V části pro veřejnost bude otevřená badatelna, odborná knihovna, infocentrum a přednáškový sál – to byly naše hlavní cíle.

● Pro současné potřeby jsou nutné také nové technologie, jako je například vedení kabelů pro počítače a pro ostrahu stavby. Dále jste jistě v projektu řešili systém klimatizace. Bylo složité je následně realizovat?

Hlavní stoupační vedení technologických zařízení vede v nevyužitých komínových tělesech a světlicích, páteřní rozvody v podlahách a přívody ke koncovým prvkům v původních trasách. Realizace

technologí tak nebyla vždy v ideální pozici. Hlavním cílem bylo nenarušit historickou hodnotu objektu i za cenu náročnější realizace.

● Byl jste manažerem celé akce, což bylo jistě náročné. Práce musely probíhat tak, aby šla stavba kupředu. Co pro vás bylo nejtěžší?

Koordinace rozhodovacích procesů, protože často docházelo k diskusím – přiklánil jsem se na stranu památkové péče, ale nesmělo to ohrozit termíny. Památkáři se tedy museli rozhodnout v reálném čase. Generální dodavatel zase řídil subdodavatele, aby nedocházelo k tomu, že se návaznými pracemi znehodnotí předchozí činnosti.

● V domě byly ukryté historické dokumenty. Jsou zajímavé?

Doklady ze 17. století svědčí o prodeji domu. Moje domněnka je, že v době kolem třicetileté války, kdy lidé odcházeli do exilu, byly uschovány ve zdi, aby majitelé mohli po návratu doložit, že to byl jejich dům. Když jsme odkryli malované trámové stropy ve dvou místnostech druhého patra, restaurátor při čištění a obnově maleb sáhl do prostoru za trámem a našel další písemnosti. Pravděpodobně jsou to účetní zápisy datované 1756. Ale při průzkumech jsme také našli pozůstatky průchodu v prvním patře, kterým se procházelo do kostela sv. Anny.

Hana Vinšová

Foto: archiv NPÚ a Jiří Sochor



Dům před rekonstrukcí